

գտնուի այն տեղը ուր իջաւ Աստուծոյ մեծվայելչութիւնը՝ ինչպէս գրուած է՝ անոնց ամէնուն մէջտեղն է:

Թէեւ շուրջն եղածները (լեռները) այնքան բարձր են որ ես (նմանները) տեսած չեմ բնաւ, սակայն միջին լեռը՝ որուն վրայ իջաւ Աստուծոյ մեծվայելչութիւնը՝ այնքան բարձր է միւս ամէնէն, որ երբ անոր մէջն էինք, միւս բոլոր լեռները՝ զորս այնքան բարձր տեսած էինք՝ մեզմէ վար այնպէս կը տեսնուէին՝ որպէս թէ փոքրիկ բլուրներ ըլլային:

Բայց բաւական զարմանալի երեւոյթ մը կայ, որ անկասկած առանց Աստուծոյ շնորհքին չէ. (այսինքն) թէեւ այդ միջին լեռը ամէնէն բարձրն է, որ յատկապէս Սինա կը կոչուի, այսինքն (այն լեռը) որուն վրայ իջաւ Աստուծոյ մեծվայելչութիւնը, սակայն կարելի չէ տեսնել զայն մինչեւ որ անոր ոտքը չերթաս՝ մէջը մտնելէ առաջ. վասն զի երբ փափագդ լիովին կատարած անկէ վար իջնես, զայն դիմացէն կը տեսնես, ինչ որ կարելի չէր մէջը չմտած:

Այդ բանը սակայն ես գիտէի լեռն ելլելէս առաջ, որովհետեւ եղբայրներն ինծի պատմած էին, և երբ հոն հասայ հասկցայ որ ստուգիւ այնպէս է:

Գ. — Ուրեմն մենք շաբաթ իրիկուն լեռը մտանք, և երբ վանքեր մը հասանք, հոն բնակող միայնակեացները սիրով ընդունեցան մեզ, ամէն մարդասիրութիւն ցոյց տուին մեզի. որովհետեւ հոն եկեղեցի ալ կայ՝ քահանայով հանդերձ:

Արդ հոն մնացինք այն գիշեր, և կիրակի օրը, ժամանակին հոն բնակող քահանային եւ միայնակեացներուն հետ սակսանք ելլել իւրաքանչիւր լեռ, որոնց վրայ ելքը շատ մեծ յոգնութեամբ է, որովհետեւ կամաց կամաց շրջան ընելով չէ որ, ինչպէս կ'ըսենք ռամկօրէն, անոնց մէջը կը մտնես, այլ բոլորովին ուղիղ վեր

կ'ելլես (մէջը կը մտնես) որպէս թէ պատէ դէպ ի վեր, և նոյն (սեպածեւ) ուղղութեամբ հարկ է վար իջնել այն մէն մի լեռներէն, մինչեւ որ հասնիս ստորոտը այն միջին լեռան՝ որ բուն Սինան է:

Այսպէս ուրեմն մեր Տիրոջ Քրիստոսի Աստուծոյ կամելով՝ և օժանդակութեամբ աղօթքներուն մեզի ընկերացող սուրբերուն, մեծ տաժանքով, որովհետեւ հարկ էր որ ոտքով ելլէինք, որովհետեւ կարելի չէր գրաստ հեծնել, սակայն յոգնութիւնը չէր զգացուեր (այն տեսակէտով չէր ըզ-չէր զգացուեր) որովհետեւ կը տեսնէի որ, Աստուծոյ կամելով կը լրանար փափագս) արդ չորրորդ ժամուն հասանք Սինա լեռան այն գագաթը՝ ուր Օրէնքը տրուեցաւ, այսինքն հոն՝ ուր Աստուծոյ վեհվայելչութիւնն իջաւ այն օրը՝ երբ կը ծխար:

Այն տեղոյն վրայ ուրեմն հիմա եկեղեցի մը կայ, ոչ մեծ, վասն զի տեղն ալ, այսինքն լեռան կատարը շատ մեծ չէ, սակայն եկեղեցին մեծապէս օգտակար է:

Արդ երբ Աստուծոյ կամելով դէպ ի գագաթը կը վերանայինք և կը հասնէինք այդ եկեղեցւոյն դուռը, ահա մեզի ընդ առաջ եկաւ քահանայ մը իր մենաստանէն, անբասիր ծերունի մը՝ միայնակեաց ի մանկութենէ, ինչպէս հոս կ'ըսեն, ճշգրիտաւոր (և ատկէ աւելի ինչ) ինչպէս կը վայելէ այդ տեղոյն: Մեզի ընդ առաջ եկան նաեւ ուրիշ քահանաներ, ինչպէս նաեւ բոլոր միայնակեացները որ հոն կը բնակին այն լեռան քով, այսինքն անոնք որոնց արգելք չէր եղած իրենց հասակը և կամ տկարութիւնը:

Սակայն այդ միջին լեռան կատարին վրայ ոչ ոք կը բնակի, վասն զի հոն ուրիշ բան չկայ բայց եթէ այն միակ եկեղեցին և այլ մը՝ ուր կեցաւ Ս. Մովսէս:

Թարգմ. Զ. Ե. Փ.

ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԱԾ ՅՕԴՈՒԱԾԻ Մ'ԱՌԹԻԻ

«Իսկ արդ բաժանեալ ինչ իցէ Քրիստոս».
(Ա. Կորնթ. Ա - 13)

«Բազմավէպ»ի տարւոյս Մայիսի պրակին մէջ յօդուած մը հրատարակուած էր, որ առաջին ընթերցումով իսկ լուրջ ուսումնասիրութեան մ'արտայայտութիւնն ըլլալ կը թուէր մեր ազգային ամենակարեւոր և հիմնական և դարերէ ի վեր միշտ աւելի այժմէութիւն ունեցող նիւթի մը նկատմամբ, նիւթ մը որ այսօր մանաւանդ մեր ազգային գոյութեան ճգնաժամին թերեւս միակ յուսացուած փրկարար խորհրդն է:

Սակայն աղմուկը որ այդ յօդուածին շուրջ յուզուեցաւ շատերու համար բոլորովին անակնկալ եղաւ և հոգեխռով ազդեցութիւն ներգործեց բոլոր անոնց որ ի սփիւռս ազգաց տարածուած՝ յօդուածագրին նման հոգեկան վարանմանց շրջան մը կ'ապրին ի խնդիր ճշմարտութեան, որոնցմէ շատեր ծանօթ են մեզի, խոհական և բանիբուն անձեր, որ Բարիգու, Պերլինի, Միլանու եւ Վիեննայի նման լուսազդեցիկ կեդրոններու մէջ իրենց խղճին մէջ կիզիչ հարցում մը կը լսեն անդադար թէ ինչո՞ւ տակաւին կը տատամ սին յայտնելու ուղղափառ ճշմարտութիւնը հոովմէական եկեղեցւոյ, որուն վարդապետութիւնները ցարդ լռելեայն կամ նաեւ անգիտակցաբար խոստովանած են Լուսաւորչական դաւանութեան մէջ և ազգային եկեղեցւոյ զիրկը: Եթէ դժբախտաբար կը գտնուին տակաւին անձեր մեր մէջ որ յառաջագունէ կը դատապարտեն անխորհուրդ նախանձայութեամբ որ և է յարաբերութեան շփում ուղղափառութեան հետ, եթէ կը գտնուին նաեւ հրապարակագիրներ միեւնոյն մոլեռանդութեամբ ներ-

շնչուած, շատ ըմբռնելի է մարդկային հոգեբանութիւնն ուսումնասիրող անձերու համար, մանաւանդ երբ նկատի առնուին դարերու մէջ խտացած երկուստեք ատենութեան ու կրքի, շահադիտութեանց եւ հակառակութեանց ազդակները՝ շաղկապ տգիտութեան խաւարով: Սակայն ինչպէս մեկնել կիրիկիոյ աթոռակից զոյգ վեհափառ կաթողիկոսներու հապճեպ արձակած պաշտօնական նզովքն ու դատապարտութիւնը, ուր յօդուածագրին անձին եւ գրութեան զուգակից գրեթէ հաւասար չափով դատապարտուած էր նաեւ «Բազմավէպ»ի խմբագրութիւնն այդպիսի յօդուած մը հիւրընկալած ըլլալուն համար. ինչպէս ըմբռնել այս դատապարտութիւնը ներշնչող ոգին, պատճառն ու նպատակը: Եթէ կար յօդուածագրին նախընթաց վարքին և կենցաղին մէջ եպիսկոպոս արարք մը, ինչո՞ւ այսպէս անհամեմատ երկար ժամանակի խորոցն ընդմէջ իրական կամ ենթադրական յանցուածքի և անոր պարտաւանաց: Թերեւս անպատկառութեան ոճի մը համարուած է քահանայի մը կողմէ հրապարակաւ փեռեկել ազգային եկեղեցւոյ և նուիրապետութեան ներքին ցաւերն ու վէրքերը, և ինչո՞ւ այն ատեն լռութիւն պահուած էր միեւնոյն անձին շատ աւելի ծանր փեռեկութեան հանդէպ որոնք յօդուածագրով մը հրատարակուեցան այլուր: Եւ ինչո՞ւ դարձեալ ոչ մէկ պաշտօնական կամ անպաշտօն ձայն դատապարտեց նոյնօրինակ անթիւ գրութիւնները, վերանորոգումներու առաջարկներն ու պահանջները, որոնք հասուն կամ անհաս, հեղինակաւոր կամ ինքնա-

կոչ գրիչներու կողմանէ լոյս տեսան վերջերս զանազան պարբերական թերթերու մէջ, և որոնք ամբողջ կը վերաւորեն ազգային եկեղեցւոյ ներքին կազմն ու նուիրապետութիւնը:

Այդ յօդուածն ընդհակառակն արժանի էր շատ լուրջ նկատողութեան ճշմարտասէր և անկողմնակալ հոգեով, զերծ ամէն կանխակալոյ եւ շահադէտ միտումներէ, անջատ բոլորովին նաեւ գրողին եւ ընթերցողին անձնականութենէն, միմիայն անկեղծութեան լոյսով և ազգային բարւոյն ու փրկութեան փափաքով: Մինչդեռ մէկ կողմանէ ի սփիւռս աշխարհի տարածուած ամէն ազգերէ եւ ցեղերէ չորս հարիւր միլիոն հաւատացեալ ժողովուրդներ աչքերնին ու սրտերնին յառած դէպի Հոռով՝ հոն կը դաւանին ճշմարտութեան լոյսը, հոն՝ Առաքելապետին շիրմին վրայ՝ կը տեսնեն հաստատուած Քրիստոսի Եկեղեցւոյն վէմը՝ զոր դռները դիմաց մի՛ յաղարհարկեցնէ, միւս կողմանէ ոչ ոք կայ անշուշտ, նոյն իսկ երկու միլիոն հայութեան մէջ, որքան ալ ազգամու և հայրենի եկեղեցւոյն նախանձախնդիր մէկն ըլլայ, որ երեւակայէ թէ Քրիստոսի հաստատած Եկեղեցւոյն կեդրոնն է Էջմիածին: Ուրեմն եթէ Էջմիածին չէ հաւատքի կեդրոն, այլ միայն մասն է Ընդհանրական Եկեղեցւոյ, անդամ մ'է և ոչ գլուխ Առաքելոց վարդապետութեան վրայ հիմնուած քրիստոնէական մարմնոյն, պարտական չէ՞ արդեօք ամէն բանաւոր հայ ուսումնասիրել ու փնտել թէ ո՞ր է քրիստոնէութեան ճշմարիտ կեդրոնը, ո՞վ է հաւատացեալ հօտին հովիւն ու գլուխը, և անոր միանալ: Հետեւաբար կը բացուին երկու լուրջ խնդիրներ ճանչնալու թէ ո՞րն է քրիստոնէութեան ճշմարիտ կեդրոնը, որոնք են անոր միանալու միջոցները: Ահաւասիկ այս է զատապարտուած յօդուածին պարունակութիւնն ու հոգին:

Քրիստոս ինքն իսկ կանխեց զգուշացնելու հաւատացեալները հերձուածոց գայթակղութենէն, և Առաքելոց յայտնեց թէ սատանան կ'աշխատի իրրեւ զգործան խառ-

շարի զիրենք և յատկապէս Պետրոսի խոստացաւ՝ զի մի՛ պակասեցնէ հաւատք քո, աւանդելով միանգամայն անոր, որ երբ գայ ժամանակն ու առիթը, դարձցիւ և հաստատեցես զեղբարս քո: Ինչ որ ահա տասնեւինը դար է պակսած չեն երբեք իր յաջորդները կատարելու: Պօղոս առաքեալ նոյնպէս կը խրատէ որ հաւատացեալները պէտք չէ բաժնուին զանազանելով Պօղոս և Ապօղոս և Կեփաս, այլ միանալ իրարու ի մի միայն Քրիստոս՝ միութեամբ սիրոյ և հաւատոց: Տեղւոյս չէ մի առ մի շարել զանազան դարերու մէջ Ս. Հայրապետաց ջանքերն Ընդհանրական Եկեղեցւոյ մէջ միութեան կապերն անխախտ պահպանելու համար: Բաւական է միմիայն աչքի առնել ունենալ մեր ազգային եկեղեցական պատմութիւնը և նկատել դիւցազնական ջանքերը զոր մեր Ս. Հայր միշտ կատարած են հաւատքի միութիւնը պահպանելու դիտմամբ՝ Վրաց և Աղուանից, Սսորուց և Յունաց և Հռովմայեցոց հետ, սկսեալ Ս. Լուսաւորչէն, իր հարազատ որդի և թոռներէն, մինչեւ Շնորհալի, Գրիգոր Վկայասէր, Գրիգոր Տղայ, Լամբրոնացի հայրապետները, և հետզհետէ մինչեւ վերջին դարերուս կաթողիկոսներն ու Պատրիարքները: Այսօր դժբախտաբար ստիպուած ենք խոստովանելու որ հայ ազգային եկեղեցին անջատ եւ կղզիացած է բոլոր քրիստոնեայ եկեղեցիներէ և կ'ապրի իր եզական կեանքը Էջմիածնի մէջ բիւրեղացած, և հարկ է միանայ վերստին հաւատքի կեդրոնին իր նախկին կենսունակութիւնը վերստին ստանալու համար: Այսօր որ այլ եւս կը համարինք թէ հասունցած է մեր մէջ ճշմարտութեան ծանուցումը, այսօր որ այլեւս պատճառ չունին գոյութեան երբեմնի եղբայրադաւ հակառակութիւններն և ատելութիւնները, ինչո՞ւ խափանուին անհատական թէ հաւաքական հրաւերները մեր ազգային երեքհատուածեան յարանուանութեանց միութիւնը փորձելու միմիայն ճշմարիտ հաւատքի եւ միեւնոյն եկեղեցւոյ հիման վրայ, ինչպէս կ'առաջարկէր յօդուածագիրը:

Քրիստոնէութիւնը ներկայիս երեք զըլխաւոր կազմակերպութեամբ կը հանդիսանայ. Հռովմէական ուղղափառ եկեղեցին, Յունադաւան Որդոտորսութիւնը և Նորադանդ Բողոքականութիւնը: Յունադաւան Որդոտորսութիւնը որ Քրիստոնէութեան նախկին դարերու պարծանքն էր և որուն փայլը տակաւին կը ցոլանայ մեր արարողութեանց մէջ, այն տխուր ժամանակէն ի վեր երբ անջատուեցաւ Հռովմէական ուղղափառութենէ, կորսնցուց հետզհետէ ներքին կենսունակութիւնը, և այսօր, յետ պատերազմի իր մէջ գոյացած ներքին պառակտումներուն պատճառաւ զուրկ բոլորովին միութեան կեդրոնէ մը՝ վերածուած է անջատ անջատ եւ անյարիր խմբակներու, որոնք դատապարտուած են անդադար քայքայման, քանի որ ոռոսական պոլշեւիկութեամբ զրկուեցան նաեւ միակ արտաքին նեցուկէն եւս: Կը համարինք թէ չկայ ոչ ոք մեր մէջ որ յուսայ կենսատու նոր աւիշ մը ներարկել հայ ազգային եկեղեցւոյ այս յունադաւան անկենդան մարմնոյն յարելով: Նորադանդ բողոքականութիւնը անկոսաքսոն երկիրներու մէջ չորս դարերէ ի վեր արմատացած և հազիւ շուրջ դար մը ժամանակով մեր մէջ մուտք գտած, կարելի չէ նկատել իրեւ կազմակերպուած կրօնական միաձոյլ զանգուած մը, այլ լոկ առերեւոյթ բաղկացութիւն մ'է հիմնուած միայն հաւատալեաց անխտրութեան եւ մարդկային անձնիշխան կամքի անսահմ ազատութեան սկզբունքներուն վրայ: Կարելի է արդեօք լրջօրէն քրիստոնեայ անուանել Ժողովասրահ մը որ կ'ուրանայ Քրիստոսի աստուածութիւնը, չ'ընդունիր Ս. Կոյս Աստուածածին, չի դաւանիր որ և է փրկագործ և շնորհաբեր Խորհուրդ, կը մերժէ որ և է հեղինակութիւն, չի զանազաներ մարդկային գործերու մէջ արդիւնաւորն ու մեղանշականը, և որուն համար չկան հաւատացելոց մէջ սուրբ կամ անսուրբ անձեր: Ահա ուրուագիծ պատկերը նորադանդ Բողոքականութեան, որ հակոտնեայ է մեր ազգային եկեղեցւոյ լուսաւոր հաւատքին և վար-

դապետութեանց: Բայց սակայն տխուր է նկատել որ ներկայիս՝ Բողոքականութիւնը հայ եկեղեցւոյ պաշտօնական մարմնոյն ձգիչ ծանրութեան կեդրոնը կը դառնայ: Եթէ նոյն իսկ ընդունինք զանազան Սրբազաններու հերքումն իրենց դէմ հրապարակաւ արձակուած հաւաստումներու՝ թէ միտած են Բողոքականութեան, սակայն ինչ մեկնութիւն կարելի է տալ պաշտօնապէս և անպաշտօն համախմբութիւններու միջազգային բողոքական հասարակութեանց ժողովներու և անոնց հետ համախոհութեանց եկեղեցեաց միութեան առաջարկներու: Ինչ բացատրութիւն տալ որոշ երեւոյթներու զորս կարելի չէ այլաբանել և գեղերփնել, ինչպէս օրինակի համար՝ բողոքական աստուածաբաններ կոչելը դասախօսելու Ժառանգաւորաց զբարոյներու մէջ, կամ երիտասարդ արեղաներու վարդապետներ հրահանգել նորադանդ կղերանոցներու մէջ: Վստահ ենք սակայն որ ազգային կղերի եւ ժողովրդեան ողջ դասակարգը պիտի չզոհէ երբեք իր սուրբ Հայրապետաց կրօնքի նուիրական աւանդը, և նոյն իսկ զանազան Սրբազաններու փութալն ու հերքելը հրապարակաւ իրենց դէմ արձակուած ամբաստանութիւնները, ապահով վկայութիւն մ'է որ կարելի չէ հայ ազգային եկեղեցւոյ կենսունակութիւն հայթայթել նորադանդ Բողոքականութեան հետ զայն ձուլելով:

Կը մնայ ուրեմն քննել, ինչպէս դատապարտուած յօդուածին հեղինակն առաջարկած էր, Հռովմէական ուղղափառ եկեղեցւոյ հետ միութեան խնդիրը: Հոս բարեբախտաբար արգելք ու դժուարութիւններն աւելի առերեւոյթ են քան հիմնական, եւ անջատման խտրոցը յառաջ եկած և խորացած է երկուստեք հակառակութենէ աւելի՝ թիւրիմացութիւններու պատճառաւ, որոնց մէջ նուազ դեր խաղացած չէ անցեալ դարերու աղետալի տգիտութիւնը թէ՛ մեր ազգին և թէ՛ լատին միսիոնարներու ոմանց, որոնք յաճախ չեն գիտցած զանազանել հաւատքի սրբութիւնը ծիսական խտրականութենէ, և

հայ ազգային ծէսերու և աւանդութեանց տարբերութիւնները լատինականներէն՝ դատապարտած են իրրեւ նոյնքան հերետիկոսութիւններ հաւատքի էութեան դէմ, պատճառելով բնականաբար ընդվզումը հայրենի աւանդութեանց նախանձախնդիր ժողովրդէան : Բայց այսօր կը համարին թէ անցեալ դարերու տգիտութիւնն ալ անցեալ է : Հայ ազգային եկեղեցին, իբրեւ եկեղեցի, իր դաւանած հանգանակով և նուիրական պաշտամանց սրբութեամբ, չունի ոչ մէկ տարբերութիւն Հռովմէական ուղղափառ եկեղեցւոյ դաւանութենէն. միեւնոյն հաւատքը, միեւնոյն խորհուրդները երկուքին մէջ ալ. և դեռ աւելի՝ ամենահին դարերէ ի վեր, այսինքն այն ժամանակներէն որ հերձուածի կամ բաժանման սպրդում մը կը սկսի, արդէն ստուար խումբ մը ազգայնոց կրօնական անբաժան զօրը պահպանած է միշտ Հռովմայ հետ, երբեմն նաեւ արեան գնով : Աւանդութիւն մը նոյն իսկ Ս. Լուսաւորիչն ուղեւորելու տայ մինչեւ Հռովմ. և միջին դարը կը պանծայ Կիլիկեան Ս. Հայրապետներու և ուղղափառ թագաւորներու երեքդարեան փառաւորութեամբ. և այս ժամանակի Հայաստանի եկեղեցական և պետական թրդթակցութիւնները Հռովմայ քահանայապետներու հետ դիւանական վաւերագրերու ստուար հատորներ կը ձեւացնեն : Թողունք յիշել տակաւին մինչեւ վերջին դարերու մէջ կատարուած յարաբերութիւններն հայ կաթողիկոսներու և պատրիարքներու Հռովմայ Ս. Աթոռին հետ : Թողունք նաեւ մտածել թէ արդեօք պիտի գտնուէինք ազգովին այսօրուան աւաղելի կացութեան մէջ եթէ մեր հայրերը աւելի ողջամիտ իմաստութեամբ յանձնառու ըլլային Նաբոլէոնի առաջարկութեամբ և իր զօրու-

թեամբ ուղղափառ հայ պետութիւն մը կազմելու : Այս ամէնը խորհրդածութիւններ են որ կը բխին այդ դատապարտուած յօդուածին պարունակութենէն ու միութեան առաջարկէն և նիւթ կը մատակարարեն ամէն ողջամիտ հայու լուրջ նկատողութեան : Ժամանակն իսկ կարծէք նախախնամաբար զայս կը թելադրէ, երբ կը տեսնենք Ս. Պետրոսի Աթոռին վրայ բազմած Սրբազան Քահանայապետ մը՝ որ ոչ միայն գունդազունդ առաքելներ կը հասցնէ աշխարհիս հեռաւոր վայրերիննրու մէջ անգամ քրիստոնէական լոյսը ծաւալելու համար, այլ նաեւ իր շուրջ կը կազմակերպէ Արեւելեան եկեղեցեաց միութեան համար Ս. Ժողովներ, Կղերանոցներ, Հաստատութիւններ՝ նաեւ մեծածախս շինութիւններով. կը հրամայէ թեմական ժողովներ ու շաբաթացումներ՝ աղօթքով և բանախօսութիւններով եւ ծիսական հանդէսներով, լատին ժողովրդոց մէջ անուցանելու համար յարգանք համակրանք ու սէր իրենց դժբախտաբար անջատուած արեւելեան եղբարց հանդէպ : — Սրբազան Քահանայապետ մը որուն լայնամիտ խոհականութիւնը իտալիոյ ազգային հայրենասիրութեան շնորհեց Հռովմայ թագաւորութիւնը, — հեթանոս Չինաստանի մէջ կազմակերպեց ազգային քրիստոնեայ ուղղափառ եկեղեցական նուիրապետութիւն մը, իր իսկ ձեռքով օծելով Չին ժողովրդեան առջին եպիսկոպոսները եւ սահմանելով իւրաքանչիւրին յատուկ թեմերը, — հայրական գգուանքով դեռ նոր ընդգրկեց հնդկ Նեստորական կաթողիկոս մը, որ իր եպիսկոպոսներով և ժողովուրդներով համախումբ դարձած էր ուղղափառ եկեղեցւոյ գիրկը :

ԽՄԲ.

ՎԱՀԱՆ ԹԵՔԷԵԱՆ

(ԻՐ ԳՐԱԿԱՆ 40 ԱՄԵԱՑ ՑՈՒԵԼԵԱՆԻՆ ԱՌԻԹՈՎ)

1893 — 1933

ԴԱՐՈՒՍ սկիզբի յեղաշրջական նոր բանաստեղծներէն է Վահան Թէքէեան : Նոր դարը նոր քերթողներու յայտնութեամբ ողողուած է. միեւնոյն ատեն հրապարակի վրայ ծանօթ քրոնիկագիր դէմքեր՝ վիպական նոր գրականութեան հիմը դրին. յեղաշրջուած էին նաեւ թատերական գրութիւնները՝ սակայն ոչ Արեւելահայոց այլ Արեւմտահայոց մէջ : Նորութեամբ՝ այդ շրջանին, 1893ին, Արշակ Զօպանեանի «Մոռ խաւեր» թատերախաղը բացառութիւն կը կազմէր՝ հեռանալով Մկրտիչ Պէշեքթաշեանի եւ Պետրոս Դուրեանի թատերագիր ոճէն :

1900—1910 շրջանի նոր բանաստեղծներէն մէկ քանի դէմքեր յայտնեցին իրենց հսր. սակայն պէտք է հաւատալ թէ անոնք դպրոց մը հիմնեցին : Անոնց քերթողական գրականութիւնը յատուկ դրօշ մը չունեցաւ, ամէն գրող յայտնեց իր երեւակայութեան յղացումները՝ որոնք մերթ վիպագիր, մերթ քնարերգական, երբեմն ալ խորհրդապաշտ : Անոնց շարքին մէջ կըղլիացած կը մնայ Վահան Թէքէեան, որ առաջին օրէն յայտնեց իր բնորոշ սագերգութիւնը, իրմէ առաջ, իր ժամանակակից մեր քերթողներն իր վրայ ազդեցութիւն չունեցան : Ճամբորդ մըն է քնարը ձեռքը, որ ճամբով երազներու Եդեմին պիտի հասնի, ան քեզի չ'ըսեր, գուցէ ինքն ալ չի գիտեր : Տակաւին երիտասարդ՝ դեռ նոր նոր սէրեր պիտի ունենայ՝ ջահը վառած հին սէրերը փնտռելու կ'երթայ : Սէրը վէրք է, սէրը կը խարազանէ, սէրը կը լացնէ. բայց ինչ որ ըլլայ բանաստեղծը այդ սէրը կը սիրէ, այդ սէրն է որ քերթողին երգել կու տայ : Թէքէեան ինքնին մեր հայ քնարերգութեան մէջ ցոյց տուաւ

իր վարպետի մը յատկութիւնները, վարպետը աշակերտներ չունեցաւ : Զի ինքը մեր բազմաթիւ քերթողներուն մէջ անման էր, և որով անմանելի մնաց, երիտասարդ նորեկներ փորձեցին անոր նմանիլ՝ բայց չյաջողեցան :

Ա.

Վահան Թէքէեան կը գրէ այն շրջանին երբ արդէն թովմաս Թէրզեանի դասական հայերէնը և իր պերճ տաղաչափութիւնը նորերուն ուշադրութիւնը չէին գրաւեր : Նորերը հայ լեզուի դասական շքեղութեան պահանջները երբեք նկատի չէին առնել : Իր դաստիարակ Ռ. Պէրպէրեան ալ իր մաքուր հայերէնովը չէ կրցած վրան ազդել. և այս զարմանալի չէ, զի բանաստեղծը բառէն աւելի փոքրին կարեւորութիւն կու տայ :

Թէքէեան՝ ծնած է 1879ին, Օրթագիւղի մէջ, իր տեղացիներուն պէս, ազգասէր, որով ազգային գործիչ, գրչով՝ ոչ հրացանով : Նախնական կրթութիւնն ստացած է Պէրպէրեան վարժարանը, իր ուսմունքը կատարելագործելու է Ղալաթիոյ Կեղրոնական վարժարանը : Անդրանիկ գրութիւնը հրատարակուած է Յ. Շահնազարի «Հայրենիք» օրագրին մէջ. Օսմանեան Սահմանադրութիւնը հռչակուելուն նոյն օրագրին գլխաւոր աշխատակիցն եղած է Երուանդ Օտեանի հետ :

Տակաւին երիտասարդ՝ իր յօդուածներով ուշագրաւ կ'ըլլայ Պոլսոյ «Ծաղիկ» և «Տեսարան» հանդէսներուն մէջ :

Պոլսոյ 1896ի ջարդին կ'անցնի Եւրոպա, ուր գրական ազատ ասպարէզ կը գտնէ ու մենք կը տեսնենք զինքը իր ամէնէն խանդոտ շրջանին արտասահմանի

ԲԱԶՄ. ՆՈՅՆԵՐ. — ԴԵՍ. 1933

